

І. А. Ломачинська

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ МЕХАНІЗМУ ЗБАЛАНСУВАННЯ ФІНАНСІВ ПІДПРИЄМСТВ

В статті розглянуті теоретико-методологічні засади формування та реалізації фінансового механізму підприємств як інструменту економічного розвитку суб'єктів господарювання в умовах трансформації економіки.

Ключові слова: фінансовий механізм підприємства, фінансова діяльність, трансформація економіки.

Збалансування фінансів підприємств представляє собою дотримання відповідних пропорцій у русі фінансових потоків по всіх фазах циклу кругообігу фінансових ресурсів, узгоджених у часі. Воно забезпечує умови ефективного формування, розподілу й використання фінансових ресурсів у відповідності до визначених пріоритетів стійкого розвитку суб'єкту господарювання: зростання обсягів виробництва й реалізації, рівня прибутковості, капіталізації; відновлення платоспроможності, фінансової стійкості; максимізації ринкової вартості підприємства.

Незбалансованість фінансів суб'єктів господарювання призводить до прояву ризиків ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості; знижує фінансово-економічний потенціал розвитку, що вимагає особливої уваги в загальній системі управління підприємством як в умовах стабільної економіки, так і в умовах невизначеності, кризи, трансформацій. Результатом такого стану є витрати фінансової нестійкості, тобто витрати зростання боргових зобов'язань. Дослідження Б. Бранча [1] свідчать про те, що сумарні втрати до виникнення фінансової недієздатності суб'єкту господарювання становлять 9,45–16,35 % від початкової вартості підприємства. Окрім того, ті, хто приймають участь у власності, додатково втрачають 9,245–4,15 %. Таким чином, загальні витрати становлять 18,7–20,5 % від вартості підприємства. А. Альтман [2] визначив, що в результаті розбалансування фінансів до визнання банкрутства промислові підприємства втрачають 15 % вартості, підприємства торгівлі — 7 %. Д. Нефьодов, узагальнивши дослідження економістів за останні 25 років, виявив, що втрати від розбалансування фінансів становлять 11–15 % від загальної вартості підприємства до виникнення фінансових труднощів, зокрема, прямі витрати складають 3,0–4,5 %, непрямі — 8–10 % [3, с. 62–67]. Окрім того, Т. Оплер та С. Тітман [4] стверджують, що підприємства, які мають більшу заборгованість в умовах кризи втрачають більшу частку ринку, ніж консервативні.

Відповідно, важливим елементом господарського механізму управління підприємством є механізм збалансування його фінансів. Особливо важливого значення набуває науковий підхід до ефективної побудови механізму збалансування фінансів підприємств у сучасних умовах розбудови сус-

пільства, коли діяльність суб'єктів господарювання вимагає досягнення рівноваження інтересів усіх суб'єктів фінансових відносин, забезпечення стійкого розвитку в умовах фінансової та економічної кризи.

Теоретичні основи та принципи формування механізмів управління фінансовою діяльністю підприємств представлені в працях таких зарубіжних науковців: М. Абрютіної, І. Балабанова, П. Бароле, В. Бочарова, Р. Брейлі, А. Грачова, Ж. Депаляна, Ж.-П. Жобарта, Є. Коена, Б. Коласа, А. Мен'є, О. Стоянової, А. Роя, І. Романе, Е. Нагашева, Ж. Франшона, Дж. ван Хорна та ін. Необхідність розв'язання теоретико-методологічних, організаційних, практичних проблем системи управління фінансовою діяльністю вітчизняних підприємств та її подальше реформування розглядалось в працях вітчизняних вчених В. Андрущенка, М. Білик, О. Білоусової, І. Бланка, В. Забродського, А. Поддєрьогіна, Т. Смовженко, В. Суторміної, О. Терещенко, Т. Унковської й ін.

Однак, на сьогодні механізм збалансування фінансів підприємств ще не має достатньо прийнятного рівня досконалості. На даний час окремі засади його формування й реалізації залишаються недостатньо опрацьованими як в методологічному плані, так і на практиці. Звідси виникає потреба в удосконаленні системи управління фінансовою діяльністю вітчизняних підприємств з метою забезпечення ефективної реалізації фінансових відносин суб'єктів господарювання в умовах трансформації економіки під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників.

Отже, метою даної статті є теоретико-методологічне обґрунтування побудови механізму збалансування фінансів підприємств як інструменту економічного розвитку суб'єктів господарювання в умовах трансформації економіки.

Узагальнення існуючих методологічних підходів до організації фінансів у вітчизняній науці дозволило виявити, що управління фінансами суб'єктів господарювання можна здійснювати на основі процесного та системного підходів. Щодо першого, то він полягає у використанні сукупності форм, методів, прийомів управління рухом фінансовими ресурсами. Щодо другого, то це частина загальної системи управління, основним завданням якої є реалізація управлінського впливу на рух фінансових ресурсів з метою підвищення ефективності їх розподілу та використання. Саме останній є більш доречним у відповідності до принципів функціонування в умовах ринкового господарства. Впровадження системного підходу управління процесом збалансування фінансів підприємства на усіх фазах їх кругообігу вимагає визначення структури системи (окремих елементів та їх функцій), комунікацій (інформаційних зв'язків), функціональності (механізму реалізації).

Таким чином, можна узагальнити, що відповідно процесному підходу під фінансовим механізмом розуміють функціонування безпосередньо фінансів підприємств. Матеріальним відображенням фінансових відносин є грошові потоки. Організація цих потоків, порядок їх здійснення відбувається за певними правилами, певними напрямками, що і характеризує фінансову "техніку". На підставі даного підходу і формується розуміння фінансового механізму як організаційного відображення фінансових відносин. Такий підхід до визначення фінансового механізму відображає внутрішню

організацію функціонування фінансів підприємств. Фінансовий механізм відповідно до системного підходу (розроблений у 1979 р. російським економістом В. К. Сенгачовим (табл. 1)) визначається як сукупність методів і форм, інструментів, прийомів і важелів впливу на стан та розвиток підприємства. Цей підхід відображає зовнішню дію функціонування фінансів підприємств, характеризує фінанси як вирішальний чинник впливу апарату управління на економічний стан підприємства. Завдяки такому аспекту дослідження фінансового механізму з'являється можливість чітко визначити його складові та структуру.

Деякий час перша концепція щодо визначення фінансового механізму як способу організації фінансових відносин, який складається з елементів та інструментів впливу, в економічній літературі країн СНД була пріоритетною. До сьогодні її підтримують Л. А. Дробозіна, В. М. Родіонова, Л. Л. Осипчук (табл. 1) тощо. В той же час ототожнення організації фінансових відносин і фінансового механізму є необґрунтованим, особливо в умовах розвитку ринкової економіки. Лише внутрішнє управління фінансами стає недостатнім, а тому потребує розвитку другий підхід. Однак і останній має суттєві недоліки, основними з яких є відсутність взаємодії підсистем та блоків, розмежування сфери функціонування та цілеспрямованої дії елементів механізму. Сьогодні таке розуміння можна знайти у В. Д. Базилевича і Л. О. Баластрика [12, с. 18], В. М. Федосова [48, с. 67], В. М. Опаріна [11, с. 55], О. Р. Романенко, С. Я. Огородника [5], В. І. Аранчія тощо. Однак, зауважимо, що більшість цих економістів розглядають фінансовий механізм у контексті фінансів держави (табл. 1).

Таблиця 1

Трактування сутності категорії “фінансовий механізм” вітчизняними та іноземними економістами-вченими

№ п/п	Автор	Зміст
1	В. Аранчій [5]	Фінансовий механізм підприємства — це сукупність форм і методів формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення фінансової діяльності підприємства.
2	А. Балабанов, І. Балабанов [6]	Фінансовий механізм — система дії фінансових важелів, які виражаються в плануванні, організації, стимулюванні використання фінансових ресурсів. Включає фінансові методи, фінансові важелі, нормативне, законодавче, інформаційне забезпечення.
3	А. Воеводін, А. Жилкіна [7, с. 25]	Фінансовий механізм — це фінансовий менеджмент, тобто схема управління фінансами, яка включає механізми управління фінансовими відносинами і грошовими фондами.
4	В. Ковальов [8, с. 50]	Фінансовий механізм — система організації, планування та використання фінансових ресурсів. В склад фінансового механізму входять: фінансові інструменти, фінансові прийоми та методи, системи, які забезпечують реалізацію механізму (кадрове, правове, нормативне, інформаційне, технічне, програмне забезпечення).

Закінчення табл. 1

№ п/п	Автор	Зміст
5	Г. Крамаренко [10]	Управління фінансами підприємств здійснюється за допомогою фінансового механізму, який включає дві підсистеми: управляючу та управляему. Управляюча підсистема (суб'єкт управління) включає фінансову службу підприємства та його підрозділів. Управляема підсистема (об'єкт управління) складається з фінансових відносин, джерел фінансових ресурсів, грошового обороту. Фінансовий механізм підприємства — система управління його фінансовими відносинами за допомогою фінансових методів.
6	Л. Осипчук [5]	Фінансовий механізм — це сукупність видів, форм і методів організації фінансових відносин.
7	В. Опарін [11, с. 55]	Фінансовий механізм представляє сукупність фінансових методів і форм, інструментів та важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства.
8	А. Поддєрьогін [12, с. 15]	Фінансовий механізм підприємства — це система управління фінансами, призначена для організації взаємодії фінансових відносин і грошових фондів з метою оптимізації їхнього впливу на кінцеві результати його діяльності. При цьому оптимальна взаємодія фінансових відносин досягається використанням усіх фінансових категорій (виручка, прибуток, амортизація, оборотні кошти, кредит, бюджет, податки), нормативів, різного роду стимулів, пільг, санкцій та інших фінансових важелів.
9	Б. Райзенберг, Л. Лозовський, Є. Стародубцев [13]	Фінансовий механізм — складова частина господарського механізму, сукупність стимулів, важелів, інструментів, форм і способів регулювання економічних процесів і відношень. Фінансовий механізм включає, насамперед, ціни, податки, мита, штрафи, санкції, дотації, субсидії, банківський кредит і депозитний відсоток, дисконтну ставку, тарифи.
10	В. Сенгачов [14]	Розглядаючи сутність фінансового механізму як фінансово-кредитного, визначає його як взаємопов'язану систему методів фінансово-кредитного планування, фінансово-кредитних важелів і форм організації управління фінансами і кредитом та структурує його. Розроблена ним схема фінансово-кредитного механізму включає три підсистеми (фінансово-кредитне планування, фінансово-кредитні важелі та організаційна структура і правовий режим фінансово-кредитної системи), сім блоків (плани і баланси, показники, норми і нормативи, нормативи утворення і розподілу фінансових ресурсів і позичкового фонду, фонди фінансового забезпечення відтворення і стимулювання економічного росту, органи управління, основні нормативні акти, які регулюють фінансові відносини) і понад 80 елементів (зведений фінансовий план держави, державний бюджет, кредитний план, баланс грошових доходів і витрат населення, валютний план та інші).
11	А. Шеремет, Р. Сайфулін [15]	Фінансовий механізм — це система управління фінансовими відносинами через фінансові важелі за допомогою фінансових методів.

Відзначаючи неповноту дефініцій фінансового механізму, О. М. Ковалюк [5, с. 54] пропонує розглядати фінансовий механізм як систему фінансових форм, методів, важелів та інструментів, які використовують у фінансовій діяльності держави і підприємств за відповідного нормативного, правового та інформаційного їхнього забезпечення, а також за відповідної фінансової політики на мікро- і макрорівні. Однак в даному визначенні чітко не встановлено цілі дії механізму. Відповідь можна знайти у А. М. Поддєрьогіна (табл. 1), який визнає, що **фінансовий механізм реалізується** з метою оптимізації впливу фінансів на кінцеві результати діяльності підприємства [12, с. 15].

Таким чином, враховуючи принципи організації фінансів в умовах ринкової економіки та трансформаційних процесів, доцільним є удосконалення методології формування та реалізації фінансового механізму стійкого розвитку підприємств. Пропонуємо розширити концептуальний підхід до визначення механізму за рахунок включення комплексного, програмно-цільового та критеріального підходів. Якщо системний підхід дозволяє визначити структуру фінансового механізму, виявити роль кожного елементу в загальній системі, взаємозв'язок, вплив системи на елементи і навпаки; процесний — розробити дії щодо реалізації функцій управління фінансовою діяльністю, то програмно-цільовий підхід відображає формування механізму відповідно ціловим програмам розвитку підприємств для досягнення оперативних, тактичних, стратегічних цілей із врахуванням впливу внутрішніх та зовнішніх чинників; комплексний — поєднує різні підходи в загальну систему управління фінансами підприємств; критеріальний — забезпечує розробку індивідуальних оціночних критеріїв ефективності функціонування фінансового механізму по окремих підрозділах, підприємству в цілому з метою реалізації стимулюючої функції цього механізму.

Зауважимо, що провідні західні вчені фінансовий механізм не виділяють як відокремлений об'єкт дослідження, але всебічно і ґрунтовно вивчають фінансові методи впливу на підприємство, державу і суспільство.

Таким чином, можна узагальнити, що механізм збалансування фінансів підприємств — це сукупність взаємопов'язаних і взаємообумовлених (система) форм, методів, інструментів, важелів дотримання правильних пропорцій у русі фінансових потоків підприємства по всіх фазах циклу кругообігу фінансових ресурсів (формування, розподілу, використання) у відповідності до законодавчого, нормативного, інформаційного, кадрового, технічного забезпечення з метою реалізації стратегії стійкого зростання в поточному та перспективному періодах. Якщо визначити фінанси як об'єкт управління, то реалізація механізму здійснюється через сукупність управлінських функцій, зокрема прогнозування, планування, стимулювання, координування, організацію, регулювання, контроль. Відповідно організаційним забезпеченням дії механізму є планування, прийняття та реалізація фінансових рішень, контроль, аналіз відхилень.

Питання механізму збалансування фінансів підприємства пов'язано з визначенням об'єкту категорії фінансів, відносно якого у вітчизняній фінансовій науці не сформувалося однозначного розуміння. Одні вважа-

ють, що об'єктом є грошові відносини. Інші як об'єкт визначають частину економічних відносин — розподільчих, що опосередковуються грошима. І. В. Зятковський [5, с. 35] взагалі вважає виокремлення “відносин” як об'єкту дослідження результатом трансформацій перехідного періоду. Так, наприклад, на його думку, важко обґрунтувати, як за допомогою “відносин” можна виміряти якісний або кількісний склад фінансів або опосередковувати процеси формування, розподілу фінансових ресурсів. На думку І. В. Зятковського, “...потреба у застосуванні об'єкта фінансів як економічної категорії терміну “відносини” виникла для завуалювання в умовах командно-адміністративної економіки дії економічних категорій і фінансових важелів, характерних для ринкової економіки. Тобто термін “відносини” замінив організацію економічних і фінансових стосунків між бізнесом (суб'єктами господарювання) та державними й недержавними інституціями (бюджетом, державними цільовими фондами, банками, страховими компаніями, фондovими та товарними біржами) із приводу формування й використання фінансових результатів (доходів)” [18, с. 21]. Таку дискусію можна пояснити тим, що фінансовий механізм або суб'єкт управління здійснює кількісний вплив на фінансові ресурси, а якісний — на фінансові відносини. Таким чином, на нашу думку, специфічним об'єктом дослідження фінансів підприємства є відносини, у результаті яких відбувається трансформація активів і пасивів підприємства, об'єктом дослідження управління фінансами — форми, методи управління активами, зобов'язаннями, власним капіталом.

Відповідно, враховуючи вітчизняний та світовий досвід, можна розглядати фінанси підприємств як об'єкт управління, як систему фінансових відносин і фінансових рішень, в основі якої знаходиться формування та реалізація відповідного фінансового механізму. Саме останній набуває найбільшої модернізації в трансформаційний період через включення нових елементів з відповідними засобами та інструментами регулювання, внутрішнього контролю, адекватних сучасним тенденціям економічного розвитку.

Таким чином, цілеспрямовані зусилля щодо формування фінансових ресурсів та їх використання визначаються як фінансова діяльність. Відповідно, фінансова діяльність підприємства реалізується через механізм функціонування фінансів як методологічну, методичну, організаційну побудову фінансових відносин усередині та зовні підприємства. Зовнішня дія характеризується як фінансова політика, яка формується в умовах ринку для реалізації фінансової стратегії отримання прибутку. Відповідно можна погодитися з С. О. Рибак і Л. Л. Лабезник, які до завдань фінансової політики відносять політику економічного зростання, політику стабілізації та політику обмеження ділової активності [19, с. 42]. А реалізація фінансової політики включає такі поняття, як “фінансовий метод”, “фінансовий важіль”, “фінансовий норматив”, “фінансовий інструмент” й інші, сукупність яких відповідно до концепції вітчизняної науки й формує структуру фінансового механізму. Значення цих понять та їх ієрархічне положення у структурі фінансового механізму широко розкрито М. Артусом [20, с. 54–59], В. П. Москаленко та О. В. Шипуною [7, с. 28–30].

Саме такі висновки дозволяють зблизити підходи дослідження фінансів підприємства в західній та вітчизняній економічній науці. Як вже зауважувалося, західна економічна думка підходить до визначення фінансів підприємства більше із практичного боку [19, с. 39]. Теоретичний підхід формує фінансову теорію, а практичний — визначає фінансову діяльність як діяльність, яка розробляє й проводить у життя фінансові рішення всередині підприємства. Однак, на відміну від цього, в основі методології дослідження фінансів підприємства західної науки знаходяться методи прийняття фінансових рішень та управління поведінкою фірми на основі визначення факту фінансового життя. Рішення — це свідомий вибір способу дій [21]. Фінансове рішення — це вибір між володінням тими чи іншими видами цінностей: майном (матеріальними або нематеріальними цінностями), фінансовими цінностями, грошима, боргами (дебіторською й кредиторською заборгованістю) [22, с. 44–47]. Такий підхід більш точно відображає неокласичну концепцію фінансів, засновану на перевазі фінансового ринку, де взаємовідносини між суб'єктами залежать від стохастичності, багатоваріантності, ризикованості, проблеми вибору, вміння оцінки того або іншого фінансового рішення.

Зауважимо, що значимість фінансових рішень як основи управління фінансами підприємства поділяють і деякі російські економісти-вчені. Так, О. С. Стоянова [23] вважає, що необхідно розробити універсальні правила і процедури для прийняття рішень в області управління фінансами, й інтерпретує їх систему як фінансовий менеджмент. О. Н. Лобанова також поділяє цю точку зору і визначає, що фінансові рішення зводяться до формування достатніх для розвитку підприємств фінансових ресурсів, пошуку нових джерел фінансування на грошових і фінансових ринках, використанню нових фінансових інструментів, які дозволили б вирішити ключові проблеми фінансів: платоспроможність, ліквідність, доходність, оптимальне співвідношення власних і запозичених джерел фінансування.

Постановка й ухвалення фінансового рішення засновані на постановці й реалізації фінансової цілі в рамках фінансової політики підприємств, які в сукупності визначають структуру механізму збалансування фінансів суб'єктів господарювання та траєкторію його трансформації-розвитку. Таким чином, визначимо, що механізм збалансування фінансів підприємства наділений не статичними, а динамічними характеристиками і формується у відповідності до фінансової політики підприємства.

Щодо фінансових цілей, сучасна теорія фінансів підприємства пропонує дві головні ортодоксальні концепції щодо організації фінансових відносин [24, с. 10]. Перша спрямована на забезпечення підприємством безпеки або автономності, що дозволяє функціонувати в довгостроковій перспективі без виникнення фінансових труднощів. В її основі визначення здатності підприємства здійснювати своєчасні виплати за зобов'язаннями, характеристиками якої є ліквідність і платоспроможність, фінансова структура, тобто пропорційний розподіл між статтями балансу підприємства. Останнє, в свою чергу, дозволяє визначити засоби підприємства та джерела їх фінансування. Основними показниками оцінки виступають необхідність в

оборотному капіталі, грошових коштах. Друга концепція спрямована на забезпечення рентабельності як основи реалізації зростання підприємства, тобто розширеного відтворення. Основними інструментами виступають чистий прибуток, рентабельність інвестованого капіталу, “cash flow”. Концепція безпеки й концепція рентабельності є взаємозалежними й взаємообумовленими, хоча їх дія протилежна.

Аналіз основних теоретичних підходів у сучасній економічній науці щодо цілей функціонування підприємства [25] (неокласичного (А. Маршалл [26], А. Курно), управлінського (О. Е. Вільямсон [27], Г. Саймон, В. Баумоль), біхевіористичного (Р. Саєрт, Д. Марш), теорії агентських відносин або теорії мандатів (М. Дженсен та У. Меклінг [28]), економіки інформації (Дж. Акерлоф [29, с. 94–104], Дж. Стіглер [30]), теорії трансакційної економіки (А. Алчіян, Г. Демсетц [31], Р. Коуз [32])) дозволяє визначити сукупність таких основних фінансових цілей фірми: безпека (фінансова рівновага), прибутковість, економічний розвиток. Зауважимо на їх відповідності завданням фінансової політики, які були визначені вітчизняними економістами С. О. Рибакон і Л. Л. Лабезніком, а також на тому, що визначені цілі відповідають елементам системи управління фінансами, які досліджуються й вітчизняною економічною наукою [19, с. 90–95]: фінансова рівновага — направлена на управління фінансовим циклом; фінансова рентабельність — досліджує кругообіг капіталу; економічне зростання — визначає фінансові ресурси, які необхідні для розвитку підприємства, та джерела їх формування; ризик — досліджується з метою оптимізації фінансових відносин підприємства. Зауважимо також на тому, що саме узгодження оптимальних пропорцій між фінансовою рівновагою, економічною і фінансовою рентабельністю, економічним розвитком, ризиком, які є основними складовими управління фінансово-господарською діяльністю підприємств в умовах ринку, забезпечується за рахунок механізму збалансування фінансів.

Механізм збалансування фінансів підприємств визначається сукупністю чинників (табл. 2), які визначають умови господарювання, що, в свою чергу, буде визначати пріоритетність фінансових цілей і завдань та формувати таким чином структуру фінансового механізму. Систематизація, аналіз та узагальнення теоретичних та практичних аспектів управління фінансами підприємств надають можливість визначити, що об'єктом дії механізму збалансування фінансів підприємств є фінансові відносини як сукупність дій щодо формування, розподілу та використання фінансових ресурсів, направлених на реалізацію економічних інтересів суб'єктів цих відносин; фінансові інструменти (фінансові методи і фінансові важелі), ресурсне забезпечення (правове, нормативне, методичне, організаційне, інформаційне, аналітичне, кадрове), фінансові індикатори-критерії.

Таким чином, дослідження дозволяє виявити, що ефективність механізму збалансування фінансів підприємства залежить від цілеспрямованого вибору фінансових інструментів та дієвості їх впливу на окремі напрямки господарської діяльності підприємства. Характер і ступінь впливу через фінансові інструменти на стійкий розвиток залежать як від методу розподільних відносин, так і від того, які функції надані цим інструментам і

наскільки повно вони реалізуються на практиці. Дієвість фінансового механізму визначається дієвістю окремих інструментів. Немає сенсу сподіватися на ефективність того механізму, окремі інструменти якого або зовсім не мають стимулюючих функцій, або вони недостатньо чітко виражені, або через певні причини не реалізуються. За напрямом своєї дії інструменти поділяються на дві групи: стимули і санкції. Взагалі, у широкому розумінні стимули включають і санкції. Розмежування цих понять має на меті розрізнити напрями дії важелів. Стимули матеріалізують фінансове заохочення, а санкції — покарання. На практиці в ролі стимулів виступають різні пільги (в оподаткуванні, кредитуванні, інвестуванні тощо), а санкції — це штрафи, пені, додаткові тарифи.

Таблиця 2

Чинники, які впливають на механізм збалансування фінансів підприємств

Зовнішні чинники	Міжнародні		– Циклічність економічного розвитку; рівень інтегрованості в міжнародну економіку; рівень міжнародної конкуренції; стабільність міжнародної політики.
	Національні	Політичні	– Відношення до власності, умови господарювання, економічна, фінансово-кредитна політика держави; стан фінансово-кредитної системи та грошового обігу; система оподаткування; обмеження монополій та рівень захисту конкуренції; державні методи регулювання.
		Економіко-демографічні	– Циклічність економічного розвитку; структура національної економіки; демографічні процеси; структура та динаміка попиту; здатність до покупки (рівень цін, можливості отримання кредиту); рівень доходів і нагромадження населення; підприємницька активність.
	Ринкові	Психографічні	– Звички, норми споживання; професійна структура; національні традиції.
		Науково-технічні	– Рівень НТП і розвитку технологій; рівень конкурентоспроможності.
		Форми конкуренції	– Рівень виробничих витрат; рівень рентабельності; рівень впровадження технологій; рівень якості; рівень маркетингу.
Внутрішні чинники	Конкурентна позиція підприємства		– Мета діяльності; галузь діяльності; організаційно-правова форма діяльності; традиції, репутація, імідж; доля ринку; стадія життєвого циклу підприємства, продукту; структура та кваліфікація персоналу.
	Принципи діяльності		– Форма власності; організаційна та управлінська структура; інноваційна діяльність; організація виробництва; диверсифікація діяльності; рівень концентрації виробництва.
	Ресурси та їх використання		– Рівень технічного оздоблення; тривалість виробничого циклу; рівень запасів; рівень диверсифікації.
	Маркетингова стратегія		– Рівень розвитку технологій реалізації; тривалість циклу реалізації; збутова політика.
	Фінансова політика		– Рівень, структура витрат; склад і структура активів і пасивів; політика формування запасів; кредитна політика (управління дебіторською і кредиторською заборгованістю); вартість, умови, ризик залучення фінансових ресурсів; рівень власного капіталу; фінансова, інвестиційна, дивідендна політика; наявні цільові фонди.

Відповідно визначення механізму збалансування фінансів підприємства повинно враховувати такі принципи, як система взаємозв'язку і взаємодії його елементів на основі встановлення причинно-наслідкових зв'язків; функціонування елементів механізму здійснюється в межах нормативно-правової регламентації; система повинна мати параметри, вплив на які змінює протікання процесу; мета спрямування дієвості фінансового механізму — стійкий розвиток підприємства; структура механізму визначається впливом сукупності як внутрішніх, так і зовнішніх чинників діяльності підприємства; система повинна бути динамічною; наявність системи індикаторів оцінки ефективності механізму; система взаємозв'язку і взаємодії елементів повинна бути узгоджена у часі.

Загальна структура механізму збалансування фінансів підприємств представлена на рис. 1.

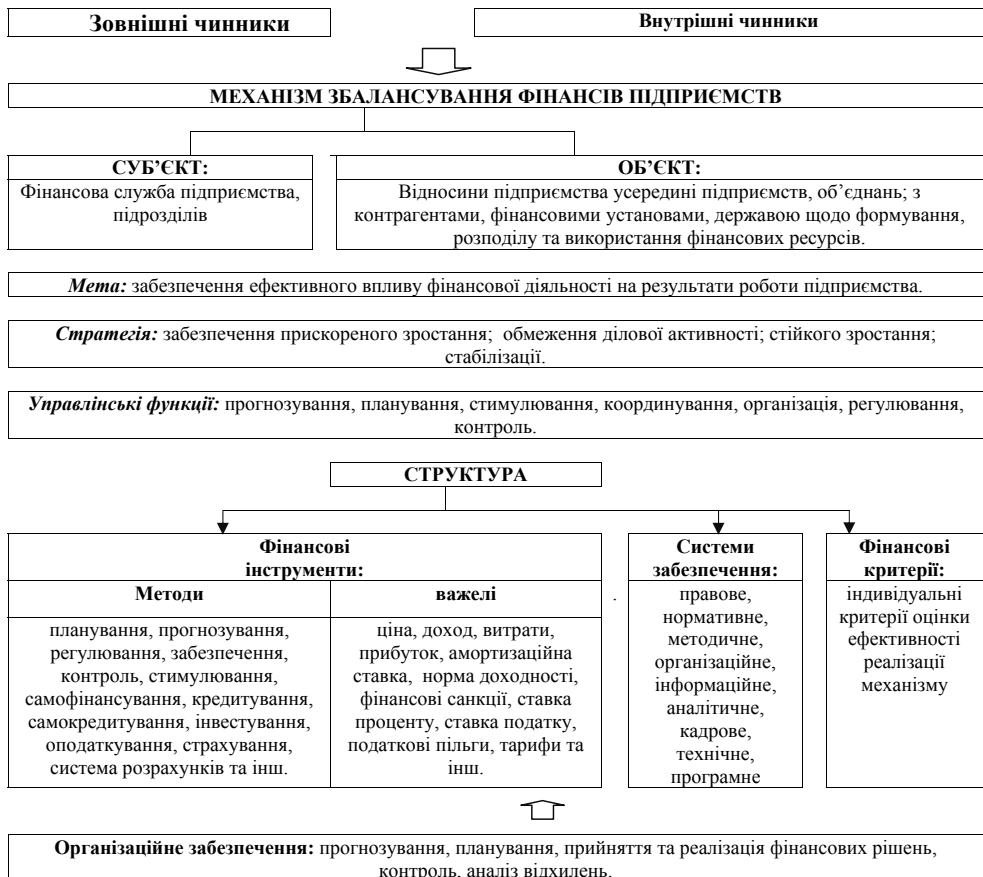

Рис. 1. Механізм збалансування фінансів підприємств

Таким чином, можна узагальнити, що методологія формування й реалізації механізму управління фінансами підприємств змінюється упродовж

історичних періодів його становлення залежно від рівня розвитку економічних відносин, системи господарювання. В результаті аналізу виявлено, що багатьма науковцями концептуальні підходи до визначення механізму управління фінансами трактуються, виходячи з положень або процесного підходу, або системного. Але неможливість цих концепцій повною мірою описати сучасні умови господарювання обумовлюють необхідність застосування концептуального підходу на основі синтезу системного, процесного, програмно-цільового, комплексного, критеріального підходів. При аналізі механізму збалансування фінансів підприємств визначено його структуру та систематизовано елементи. Встановлено, що механізм збалансування фінансів підприємств є найбільш динамічним елементом управління фінансами підприємств. Дослідження змісту ефективності механізму збалансування фінансів підприємств надало можливість визначити основні положення його побудови в умовах невизначеності, трансформації економіки. В той же час недостатньо висвітленим залишаються питання внутрішньої реалізації механізму в умовах посилення впливу чинників зовнішньої середовища підприємств. Саме це повинно стати об'єктом подальших досліджень з питань підвищення ефективності управління фінансами підприємств в умовах трансформації економіки.

Література:

1. Branch B. The Cost of Bankruptcy / B. Branch // *International Review of Financial Analysis*. — № 11. — 2002. — P. 39–57.
2. Altman E. I. The Success of Business Failure Prediction Models / E. I. Altman // *Journal of Banking and Finance*. — № 8. — 1984. — P. 171–198.
3. Нефёдов Д. А. Методы аппроксимации и количественной оценки издержек финансовой неустойчивости / Д. А. Нефёдов // *Корпоративные финансы*. — № 3 (7). — 2008. — С. 62–67.
4. Opler T. Financial Distress and Corporate Performance / T. Opler, S. Titman // *The Journal of Finance*. — 1994. — № 49. — P. 1015–1040.
5. Зятковський І. В. Теоретичні засади фінансів підприємств / І. В. Зятковський // *Фінанси України*. — 2000. — № 4. — С. 17–26.
6. Балабанов А. И. Финансы: учеб. пособие / А. И. Балабанов, И. Т. Балабанов. — СПб.: Питер, 2002. — 188 с.
7. Москаленко В. Развитие финансово-экономического механизма на предприятии / В. Москаленко, О. Шипунова. — Сумы: ВВП “Мрия-1” ЛТД, УАБД, 2003. — 106 с.
8. Ковалев В. В. Финансовый анализ: Методы и процедуры / В. В. Ковалев. — М.: Финансы и статистика, 2002. — 560 с.
9. Ковалюк О. М. Методологічні основи фінансового механізму / О. М. Ковалюк // *Фінанси України*. — 2003. — № 4. — С. 54.
10. Крамаренко Г. А. Финансовый анализ и планирование / Г. А. Крамаренко. — Днепропетровск: изд-во ДАУБП, 2001. — С. 8–12.
11. Опарін В. М. Фінанси (загальна теорія): Навч. посібник. — 2-ге вид., доп. і перероб. / В. М. Опарін. — К.: КНЕУ, 2001. — 240 с.
12. Фінанси підприємств: Підручник / Ред. Поддєрьогін А. М.; КНЕУ. — К.: КНЕУ, 2004. — 546 с.
13. Райзенберг Б. А. Современный экономический словарь / Райзенберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцев Е. Б. — 2-е изд., испр. — М.: ИНФРА-М, 1999. — 536 с.
14. Сенчагов В. К. Финансовый механизм и его роль в повышении эффективности производства / В. К. Сенчагов. — М.: Финансы, 1979. — 140 с.
15. Шеремет А. Д. Методика финансового анализа / А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулин. — М.: ИНФРА, 1995. — 172 с.

16. Базилевич В. Д. Державні фінанси: навч. посіб. / В. Д. Базилевич, Л. О. Баластрик; за заг. ред. В. Д. Базилевича. — К.: Атіка, 2004. — 368 с.
17. Государственные финансы / Под рук. проф., докт. экон. наук. В. М. Федосова, С. Я. Огородника и В. Н. Суторминой. — К.: Лыбидь. — 1991. — 276 с.
18. Зятковский І. В. Фінанси підприємств: Навч. посіб. — 2-е вид., перероб. та допов. / І. В. Зятковский. — К.: Кондор, 2003. — 364 с.
19. Рибак С. О. Таксо́мія дефініцій фінансової сфери / С. О. Рибак, Л. Л. Лабезник // Економічна теорія. — 2007. — № 2. — С. 34–45.
20. Артус М. М. Фінансовий механізм в умовах ринкової економіки / М. М. Артус // Фінанси України. — 2005. — № 5. — С. 54–59.
21. Москаленко В. П. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства як основа для діагностики його банкрутства / В. П. Москаленко, О. Л. Пластун // Актуальні проблеми економіки. — 2006. — № 6. — С. 180–192.
22. Лондар С. Л. Вхідження України у світовий економічний простір та трансформація фінансових визначень / С. Л. Лондар // Фінанси України. — 2006. — № 5. — С. 44–53.
23. Финансовый менеджмент: теория и практика: учебник для вузов / Е. С. Стоянова [и др.]; под ред. Е. С. Стояновой. — 5-е изд., перераб. и доп. — М.: Перспектива, 2002. — 655 с.
24. Aubert-Krier E. — Y. Gestion de l'entreprise. P. 2. / Aubert-Krier, E. — Y. Rio, C. H. — A. Vailhen. — Paris: P. U. F., 1971. — 671 p.
25. Індустріальна економіка: теорія, фірма, регіон / За ред. Л. Х. Доленко. — Одеса: КП ОМД, 2002. — 316 с.
26. Маршалл А. Принципы экономической науки. Т. 2. / А. Маршалл. — М.: Прогресс, 1993. — 310 с.
27. Вільямсом О. Е. Економічні інституції капіталізму: Фірми, маркетинг, укладання контрактів: Пер. с англ. / Олівер Е. Вільямсом. — К.: АртЕк, 2001. — 472 с.
28. Jensen M. Theory of the Firm Managerial Behavior, Agency Costs, and Ownership Structure / M. Jensen, W. Meckling // Journal of Financial Economics. — 1976. — vol. 3. — P. 305-360.
29. Акерлоф Дж. Рынок “лимонов”: неопределенность качества и рыночный механизм / Дж. Акерлоф // Thesis. — 1994. — № 5. — С. 91–104.
30. Стиглер Д. Экономическая теория информации / Д. Стиглер // Вехи экономической мысли. Т. 2. — Теория фирмы / Под ред. В. М. Гальперина. — СПб.: Экономическая школа, 2000. — С. 507–525.
31. Alchian A., Demsetz H. Production, Information Costs, and Economic Organization / A. Alchian, H. Demsetz // American Economic Review. — 1972. — LXII, No. 5. — P. 777–795.
32. Коуз Р. Природа фирмы / Природа фирмы: пер. с англ. / Под ред. О. Уильямсона и С. Уинтера. — М.: Дело, 2001. — С. 33–52.

І. Ломачинская

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ МЕХАНИЗМА СБАЛАНСИРОВАНИЯ ФИНАНСОВ ПРЕДПРИЯТИЯ

Резюме

В статье рассматриваются теоретико-методологические основы, принципы формирования и реализации финансового механизма предприятия как инструмента экономического развития субъектов хозяйствования в условиях трансформации экономики

Ключевые слова: финансовый механизм предприятия, финансовая деятельность, трансформация экономики.

I. Lomachynska

Odessa National I. I. Mechnikov University

**THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASES OF
THE MECHANISM OF BALANCING OF THE ENTERPRISES
FINANCES**

Summary

In the article theoretical-methodological bases of forming and realization the mechanism of balancing of the enterprises finances as the instrument of economic agent's development are investigated in terms of economy transformation.

Key words: financial mechanism, financial activity, economy transformation.